

לא תְּפִסַּד וְתִדְמֵר עֲלָמִי – פְּעִילֹת תְּרִבּוּיָה

שלא תקלקל ותחריב את עולמי – פעילות חינוכית

النظير في الثقافة الإسلامية: مسؤولية الإنسان تجاه الخليقة

המקבילה בתרבות האסלאמית: אחריות האדם כלפי הבריאה

תפסיר מן המסדר הדני - כוהילֵת רִבָּה (V:I):

"עַמְדָּא מִלֵּךְ אֱלֹהִים סִבְחָנֶה וְתֵעָלִי הָאִנְשָׁן הָאֵוֹל, אֲחֻזֶּה וְגַל בֶּה אִמָּם גִּמִּיעַ אֲשֵׁי אֲרָמִית גִּנֶּה עֵדֶן, וְקָל לֵה: אֲנִיזֵר לִי אֲעָמָלִי, מָה אֲגַמְלָהּ! כָּל מָה לִּחְלָתֶה, חִלְקָתֶה מִן אֲגֵלֶךְ. פֶּחֶזֶר, לֵאלֹא תִפְסַד וְתִדְמֵר עֲלָמִי. לָאֵנֶה אִן אֲפִסַּדְתָּ, פֶּלֶן יִכּוֹן הֵנָּה מִן יִסְלַח בַּעַדְךָ."

מדרש - קהלת רבה (ז, א):

"בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את האדם הראשון, נטלו והחזירו לפני כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשיו, כמה משובחים הם! וכל מה שבראתי, בשבילך בראתי. תן דעתך, שלא תקלקל ותחריב את עולמי. שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך."

פסוק מהקוראן: האדם כחליף (חליפה) על פני האדמה

"הנני מעמיד על פני הארץ חליף..."

הקוראן, סורת אל-בקרה, 30

אִיֶּה בַּלְּקִרָאן: הָאִנְשָׁן כְּחֵלִיפֶה בַּלְּאֲרֻץ
وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً
قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ
وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا
لَا تَعْلَمُونَ (30)

בפסוק זה אללה מציג את תפקידו של האדם כממלא מקום (חליף) על פני האדמה – מינוי שמשמעו אחריות, שליחות ושמירה. זהו תפקיד מוסרי, שבו האדם לא שולט באופן שרירותי, אלא נושא באחריות כלפי הבריאה כולה. הדבר מקביל לרעיון המוצג במדרש, שהאדם צריך להיזהר שלא יקלקל ויחריב "את עולמי" (כלומר את העולם שברא אלוהים).

בזאת האֵיֶה, יִתְּפֶה אֱלֹהִים סִבְחָנֶה וְתֵעָלִי דוֹר הָאִנְשָׁן כְּחֵלִיפֶה בַּלְּאֲרֻץ – וְהוּא מִנְּסַב יַעֲנִי הַמְּסֻוֹלִיֶּה, וְהַרְסָלָה, וְהַחֲמָיָה. אִנְהָ וְזִפְיָה אֲחֻלָּקִיָּה, חֵיִת לֹא יִסְיִטֵר הָאִנְשָׁן סִיטֶרָה עִשׁוּאִיָּה, בִּל יִתְחַמֵּל מְסֻוֹלִיָּה תְּגַה הַחֻלְיָה בְּאֲכֻמְלָהָ. וְזֶהָ יִתְוָזִי מַע פִּקְרָה הַמְּדֻרְס הַיְּהוּדִי הַתִּי תִּתְּפֶה הָאִנְשָׁן כְּמִכְלָף בַּעַד "אִפְסָד וְתִדְמִיר עֲלָמִי".

חדית' נבואי (חדית' נבוי): לא תזיק ולא תזוק

"אין להזיק ואין לגרום נזק"

העיקרון הזה, שהוא כלל מרכזי באתיקה האסלאמית, מחייב את האדם לפעול מבלי להזיק לאחרים – כולל לסביבה. עיקרון זה רלוונטי מאוד לשמירה על משאבי הטבע ולמניעת הרס סביבתי.

חדית' נבוי: לא נזר ולא נזר

"לא נזר ולא נזר"

זהו המבדא, הַזִּי יִעַד קָעָדָה מִרְכִּזִּיָּה בַּלְּאֲחֻלָּקִיָּת הָאִסְלָמִיָּה, יִלְזֵם הָאִנְשָׁן בַּלְּתִסְרַף דוֹן אִיזָא הָאֲחִירִין – בְּמָה יִשְׁמַל הַבִּיטָה. זֶהָ הַמְּבִדָּא מְהֵם גִּדָּא לְחִפּוּז עַל הַמּוֹרֵד הַטִּבְעִיָּה וּמִנַּע הַתְּדִהוּר הַבִּיטִי.

שאלות לדיון:

- מהי אחריות האדם לפי המקורות?
- המדרש מציין "בשבילך בראתי" – האם משמעות הדבר היא שהאדם יכול לעשות שימוש במשאבי הטבע לצרכיו?

- מהי מְסֻוֹלִיָּה הָאִנְשָׁן בְּחִסָּב זֶהָ הַתְּפִסִּיר?

- עַמְדָּא יִקּוֹל הַמִּקְטַע "חִלְקָתֶה מִן אֲגֵלֶךְ", הֵל זֶהָ יַעֲנִי אִן לְהָאִנְשָׁן הַחֵק בַּלְּאִסְתַּגְלָל מוֹרֵד הַטִּבְעִיָּה כְּמָה יִשָּׂא?

החטיבה לחינוך ולקהילה

לא תְּפִסַּד וְתִדְמֶר עֲלֵמִי - פְּעִילוֹת חֵינוּכִית

- איזו מערכת יחסים מוצגת במקורות בין האדם והעולם?
- מהו, לפי המדרש, מקום האדם בעולם? באיזו דרך "מפשרים" המקורות בין תפיסת כל אדם את עצמו כתכלית הקיום ובין הצורך לשמור על הבריאה ולטפחה?

- מהי טבעה העلاقة بين الإنسان والعالم كما تُعرض في المصدر؟
- ما هو مكان الإنسان في هذا العالم بحسب المقطع؟ وكيف يوفق هذا التفسير بين نظرة الإنسان لنفسه كمركز الوجود، وبين ضرورة الحفاظ على الخليقة وتنميتها؟

נقש סכרי פי גבל חרמון באלנב, חית תוגד אָבֵר
מגמועה מן הנקוש הסכרית פי העלם – 40,000
נקש לחיונות, וסفن, ואשכס יסלון, ואָפּאָע,
ואשכל תשבה אלוּח השרית. תמט הזרסום מן
העסר החרי הקדית (קבל חוּלי 14,000 סנה) חתי
נקוש ערית תעוד לבסעה קרון קפּט.

צור סלע בהר כרכום בנגב, שבו נמצא ריכוז ציורי הסלע
הגדול ביותר בעולם – 40,000 ציורי סלע של חיות, אונות,
אנשים מתפללים, נחשים ודברים שנראים כמו לוחות הברית.
טווח השנים נע מציורים מסוף התקופה הפליאוליתית
העליונה (סוף תקופת האבן הקדומה, לפני כ-14,000 שנה) עד
כתובות ערביות בנות כמה מאות שנים.

"סכרה העלכה" פי ודי גלבון, הזבה הגולן, 2016.

והא נחן – פי נזהה פי הגולן, בין המנאזר הטפיתית
הכלבה, הגדול, השללאת, הגרופ והנבאת... ופגאה
– יאלקרף! סכרה מגפאה בעלכה... פי ודי גלבון
הגמיל. עלכאת ממזוגה בכל האלון...

"סלע המסטיקים" בנחל ג'ילבון ברמת הגולן 2016.

מטיילים מספרים: "והנה – בטיוּל בגולן, עם הנוף המופלא,
הנחלים, המפלים, המצוקים והצמחים, פתאום... איחס! סלע
של מסטיקים... בנחל ג'ילבון היפהפה. מסטיקים לעוסים
בכל הצבעים..."

ציורי מערות הם ציורים שנמצאים על קירות מערות ותקרות.
לרוב מתייחסים לאלה מהתקופה הפרהיסטורית, כלומר לפני
המצאת הכתב.

מטרת ציורי המערות מתקופת האבן הקדומה אינה ידועה.
נראה שהם לא נועדו רק לקישוט אזורי המגורים, שכן לא
נמצאו במערות האלה סימני חיים מתמשכים, ולעיתים קרובות
הציורים נמצאו במערות שאין אליהן גישה קלה.
תאוריות מסוימות טוענות כי הציורים נועדו לתקשורת עם
אחרים, בעוד שתאוריות אחרות מייחסות להם תכלית דתית
או טקסית.

רסומות הכהופ הי רסומות וּגְדַת על גדרן
הכהופ וספוףה.
גאלָּבָּא מא יִנְשָׁר בהּא אלֵּי הרסומות התי תעוד אלֵּי העסור מא
קבל התאריך. הדיף רסומות הכהופ מן העסר החרי
הקדית גיר מערוּף חתי היום. תשיר האָדלֵּה אלֵּי אָנְהָּא למ
תִּרְסֵם קפּט לתזיין אָמָּאֵן הסכן, אִזֵּל למ יִעֲטֵר פי הכהופ
התי וּגְדַת פייהּא הזר הרסומות על דלָּלֵל לחיהּ מסְמֵרֵה.
וגאלָּבָּא מא וּגְדַת פי כהופ יסעב הוּסוּל אליהּ. בעז
הנזריאֵת תשיר אלֵּי אָנְהָּא הזר הרסומות קאֵנֵת וּסִילֵה
ללתואסל מע האָחֵרִין, פי חֵין אָנְהָּא נזריאֵת אָחֵרִי תִּרְגְּעֵהּ
לִאֲגָרָאֵס דִּינִיֵּה אוּ טקוּסִיֵּה.

החטיבה לחינוך ולקהילה

ציורי הקיר מאפשרים לנו ללמוד על תקופות היסטוריות, מנהגים, אורח חיים, כולחן ואמונה.

בישראל ישנם מספר אתרים שבהם יש "סלעי מסטיק", שהם סלעים שעליהם הודבקו במהלך השנים עשרות ומאות של מסטיקים לעוסים על ידי מטיילים שונים.

גם גזעי עצים הפכו למטרה להדבקת מסטיקים.

מה דעתכם על אופן השארת החותם המודרני בדמות סלע המסטיק המבוצע בטבע?

אומנם תופעה זו היא (עדיין) שולית, אך היא מצטרפת לכתיבת שמות ולחירתה על סלעים וגזעי עצים, להבערת מנגל בתוך גזגזי עצים, להשארת סימני צמיגי ג'יפים וטרקטורונים בשטחים ובחופים, להשארת פסולת ועוד.

מה נרצה לספר לדורות הבאים אחרינו על עצמנו, על אורח החיים שלנו, על מנהגינו ועל הערכים המנחים אותנו?

تُمكننا هذه الرسومات الجدارية من التعرّف على فترات تاريخية، وعادات، وأمّاط حياة، وطقوس، ومعتقدات. في إسرائيل، هناك عدّة مواقع تحتوي على ما يُعرف بـ"صخور العلكة"،

وهي صخور لُصِقت عليها خلال السنوات عشرات ومئات العلكات الممضوغة من قِبل متجولين وزوار.

**حتى جذوع الأشجار أصبحت هدفًا للصق العلكة عليها.
ما رأيكم في الطريقة التي نترك بها "بصمتنا الحديثة"
على الطبيعة من خلال صخور العلكة؟**

لرغم أن هذه الظاهرة ما زالت (حتى الآن) هامشية، إلا أنها تضاف إلى كتابة الأسماء والنقش على الصخور وجذوع الأشجار، وإدخال منقل الشواء داخل جذع شجرة، وترك آثار إطارات الجيپات والدراجات الرباعية في المناطق والشواطئ، وترك النفايات وغيرها.

ما الذي نرغب في أن نقصّه على الأجيال القادمة عن أنفسنا، وعن نمط حياتنا، وعاداتنا، والقيم التي توجّهنا؟

من "الهند - يوميات سفر" / عزرائيل كارليباخ

”... عليكم أن تسامحوه”، قال صاحب البيت مشيراً إليّ،
”لديهم كتاب لم يصل إلى جزء العالم الذي نعيش فيه...
هذا الكتاب يبدأ بقصة خلق العالم. هل تعلمون كيف
يتصورون أن العالم خُلق؟ الإله عمل لسبعة أيام، فخلق
أولاً السماء والأرض، ثم القمر والنجوم، وبعدها اليابسة
والبحار، ثم الحيوانات والطيور - وكل ذلك لأجل تاج
الخليقة، المختار والمقصود من كل هذا الكون. أتدرون
من هو هذا الأعظم من الجميع؟”
لم يعرف أحد من الجالسين الجواب. خمنوا ولكنهم لم
يصيبوا.

"الإنسان!" صرخ صاحب البيت بصوت عال.

انفجر الجميع بضحك عالٍ. الشيوخ اهتزَّت بطونهم من شدة الضحك، والشباب ابتسموا بخجل، كأن أحدهم أطلق نكتة فاحشة.

”إذاً، سألوا، لماذا خُلقت النجوم، التي لا تنفع الإنسان بشيء؟ ها ها ها! أليس من المستحيل أن يسكن الإنسان فيها؟ خخ خخ خخ... ولماذا كل النسور والبجع، واليوم والزرزور، والنسر والوقواق، والبيغاء والنعامة؟ وما الحاجة إلى النمر والذئب، والغزال والثعلب، وكلب البحر والأسد؟ ولمن خُلقت جبال الهملايا الشاهقة والجزر المهجورة؟ ولماذا الصخور والغابات الكثيفة؟ ما فائدة كل هذا الكون؟ أين هو العقل والمنطق؟

ابتسم صاحب البيت ابتسامة واسعة.

"المنطق"، قال، "بسيط جدًا. لقد اخترعوا هذه

מתוך "הודו – יומן דרכים" / עזריאל קרליבך

"... עליכם לסלוח לו" אמר בעל הבית והצביע עליו, "יש להם ספר, שלא הגיע אל חלק העולם שלנו.... ספר זה מתחיל בסיפור על בריאת העולם. יודעים אתם כיצד מתארים הם לעצמם שהעולם נברא? שבעה ימים טרח האל, וברא תחילה שמים וארץ, וירח וכוכבים, ואחר כך יבשת וימים, ואחר כך חיה ועוף, והכול למען גולת הכותרת שלו, בחיר היצירה ומטרת כל היקום, ויודעים אתם מי הוא אותו עליון מכול?

איש מבין המסובים לא ידע. ניחשו אבל לא מצאו.

"האדם!" אמר בעל הבית בתרועעה.

כולם פרצו בצחוק אדיר. הזקנים כרסם רעדה מצחוק,

והצעירים גיחכו מבוישים משהו, כאילו סיפר מי בדיחה של ניבול פה.

"אם כן" שאלו, "למה נבראו הכוכבים, שאין לו לאדם

כל תועלת בהם? חי חי חי. האדם אינו יכול לגור בהם?

חה חה חה... ולשם מה כל הנשרים והברבורים, הינשוף

והזרזיר, העיט והקוקיה, התוכי ובת היענה? ומה צורך

בנמר ובזאב, ביחמור ובשועל, בכלב הים ובליש? ובשביל

מי הרי ההימלאיה הגבוהים ואיי הים השוממים, ולשם מה

צוקי סלעים ויערות עד – מה טעם עולם ומלואו? מה? היכן

השכל וההיגיון?"

בעל הבית התחייך חיוך רחב.

"ההיגיון" אמר "כישונו מאוד. הם המציאו לעצמם את

הפאנדה הזאת, בדיו ונייטרליזם, רכזת פועלית וכל נתיבות

ליבם. בדי ווייניגלן לרדום אסרן מאוויסיהם בלא בל בסו. הם

אמכן שיהאדח הוא חרלית הרביאה רדי שיהא לן צידוה

לדבור על כל היצורים. להתאכזר לכל היקום. לשעבד

לא תְּפִסֵּד וְתִדְמֵר עֲלֵמִי - פְּעִילוֹת חִינוּכִית

שלא תִקְלֹק ותִחַרֵּב את עֲלֵמִי - פעילות חינוכית

לעצמו את כל אשר עיניו רואות, להשמיד להנאתו מכול הבא לידו - שכן הכול נחות דרגה לגביו, הכול נוצר רק למענו, עולם נבנה על מנת שהוא יהיה אותו... הוא שאמרתי... פראים..."

"...ומכאן", סיכם בעל הבית, "גם כל המלחמות שלהם. הכול נובע מספרי הקודש, המורים אותם אמונה טפלה זו, שהעולם לא נברא אלא למענם, וכל שענייהם מגלות לא נועד אלא לספק את יצריהם. ומכאן, מבינים אתם, גם פצצת האטום..." עכשיו נתבהר להם הכול...

האם יש הבדל בין התפיסה של היהדות והאיסלאם לתפיסה ההודית לגבי מקומו של האדם בעולם?

עם איזו מהגישות אתם מזדהים? מדוע?

האם הגישות השונות משפיעות באופן שונה על התנהלות האדם בעולם? באיזה אופן?

الأسطورة لأنفسهم، ليبرروا بها رغباتهم وشهواتهم بلا رادع. قالوا إن الإنسان هو غاية الخلق، لكي يسمحوا لأنفسهم بدهس باقي الكائنات، والتعامل بوحشية مع الكون، واستعباد كل ما تقع عليه أعينهم، وتدمير ما يشاؤون لمجرد التسلية - لأن كل شيء أدنى منهم، وكل ما في الوجود خُلِق لأجلهم، عالم يُبني ليُدمروه هم... كما قلت لكم... برابرة!"

"... ومن هنا"، ختم صاحب البيت، "تأتي أيضًا كل حروبهم. كل شيء ينبع من كتبهم المقدسة، التي تغرس فيهم هذا الاعتقاد الخرافي، بأن العالم خُلِق من أجلهم فقط، وكل ما تقع عليه أعينهم إنما وُجد لإشباع شهواتهم. ومن هنا، تفهمون أيضًا، جاءت القنبلة الذرية..."

والآن، أصبح كل شيء واضحًا لهم...

**هل هناك فرق بين النظرة اليهودية والنظرة الهندوسية لمكانة الإنسان في العالم؟
مع أي من هذه المواقف أو التوجهات تتعاطفون؟
ولماذا؟**

هل تؤثر هذه التوجهات المختلفة على سلوك الإنسان في العالم؟ وكيف؟

تنويه: مضامين النشاط معدة لأغراض التعليم والإرشاد فقط، ويُمنع استخدامها لأي غرض آخر. לתשומת לבכם: תוכני הפעילות מיועדים לצורכי הדרכה והוראה בלבד, ואין לעשות בהם כל שימוש אחר מעבר לשימוש זה.